

Research Paper

Developing and Presenting a Model for Social Skills Teaching Sixth Elementary Students by Scenario Writing Method

Jaafar Jahani¹, Mohammad Sadegh Besharat Nia^{2*}, Rahmatollah Marzooghi³, Maryam Shafiei Sarvestani⁴, Maasoumeh Mohtaram⁵

1. Associate Professor of Administration and Educational Planning Department, Shiraz University
2. PhD Student in Curriculum Studies, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shiraz University
3. Professor of Administration and Educational Planning Department, Shiraz University
4. Assistant Professor of Administration and Educational Planning Department, Shiraz University
5. Assistant Professor of Administration and Educational Planning Department, Shiraz University

Received: 2022/04/21

Accepted: 2022/06/26

PP:76-90

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/JEDU.2024.30325.6077

Keywords:

Social Skills Teaching, Sixth Grade Elementary, Scenario Writing Method.

Abstract

Introduction: The purpose of this study was to developing and presenting a model for social skills teaching to sixth grade elementary students by scenario writing method. Although efforts have been made to develop models for social skills training, it seems that so far no relatively comprehensive and valid model has been presented with a novel scenario writing method that can guide teachers' practice in the classroom.

research methodology: The present research is applied in terms of purpose and is in the category of qualitative research and the method of qualitative content analysis has been used. In this research, first in the first stage based on the three-way process (theoretical foundations, previous research and studies and lived experiences of the researcher) a conceptual model was extracted and after open and axial coding, in the second stage the desired content From the perspective of this model, it was reviewed and presented with the help of ten expert educational groups.

Findings: The extracted content was compiled based on this model by scenario writing method. Based on the scenario writing method in presenting the content, the social skills considered in this model were finally divided into two categories: attitudinal skills and methodological skills.

Conclusion: The first findings of the research indicated that the content of the book Social Studies, which is the main course that teaches social skills to students, has paid more attention to cognitive concepts and less attention has been paid to the skill dimension in this book; After extracting the conceptual model in the first stage and after performing open and axial coding the model was reviewed and presented by ten expert educational groups of the sixth grade of elementary school and then the components of the designed content based on the initial model were extracted by scenario writing method.

Citation: Jahani Jaafar, Besharat Nia Mohammad Sadegh, Marzooghi Rahmatollah, Shafiei Sarvestani Maryam, Mohtaram Maasoumeh. (2024). Developing and Presenting a Model for Social Skills Teaching Sixth Elementary Students by Scenario Writing Method. Journal of New Approaches in Educational Administration; 14(6):76-90

Corresponding author: Mohammad Sadegh Besharat Nia

Address: PhD Student in Curriculum Studies, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shiraz University

Tell: 09179240532

Email: mohammadsadegh698@gmail.com

Extended Abstract

Introduction:

Social skills are an important part of the socialization process between students and affect how they interact, both in terms of communication and behavior with others. These skills are essential for the future life of students, they continue to grow to overcome various differences in society and learn from real situations. Knowledge, understanding and skills are essential for establishing social relationships for all people. Education in our country has six areas; One of the most important areas of education is the field of social education. The dimension of social education has always been considered in all educational systems. In all educational systems and in their curricula, the process of socialization of children and adolescents in schools is taught in the form of one or more specific lessons. In our country, the social education of elementary school children is of special importance. The social studies course in the elementary school curriculum confirms this importance and necessity. The social studies course is a selection and result of knowledge and epistemological and social information that students should learn, and this course is organized so that its content is implemented by teachers in the classroom. However, presenting a social studies course in the elementary school curriculum in Iran faces two main problems: the first problem is related to the content of this course and the second problem is related to the teachers' teaching method. The content of the social studies course is in the range of knowledge and less attention is paid to skills and attitudes. For this reason, students experience this content only to the extent of knowledge and social skills are not institutionalized in them. Also, the teaching method of teachers is such that only knowledge is provided and few opportunities are provided for the social development of children in the classroom. There are different patterns in teaching social skills to children; But each of these patterns has a gap; Therefore, the points of these models were extracted and linked to the researcher's studies, and after validation, the final model was extracted.

Context:

The extracted content was compiled based on this model by scenario writing method.

Goal:

The purpose of this study was to developing and presenting a model for social skills teaching sixth grade elementary students by scenario writing method.

Method:

The present research is applied in terms of purpose and in the category of qualitative research and in terms of method, qualitative content analysis is used. In the first stage, based on the method of qualitative content analysis and based on theoretical foundations, previous research and the researcher's studies and experiences, a conceptual model was extracted and after open and axial coding In the second stage, in order to validate using a purposeful approach, this model was provided to expert educational groups in the sixth grade with expertise, experience and theoretical aristocracy in Fars province; After reviewing and based on in-depth interviews with ten expert training groups, the components of the designed content were extracted based on the initial model by scenario writing method.

Findings:

The extracted content was compiled based on this model by scenario method. Based on the scenario writing method in presenting the content, the social skills considered in this model were finally divided into two categories: attitudinal skills and methodological skills. In this model, attitudinal skills in social communication include the emotional skills (coping with stress, anger management), intellectual skills (dating, assertiveness, self-awareness and self-esteem, health value) and the moral skills (respect for elders, politeness, responsibility); Methodological skills in social communication include self-confidence skills using the ability to apply creative thinking, foresight skills using the ability to apply critical thinking, decision-making skills using the ability to apply logical thinking, Problem solving and misunderstanding skills using the method of ability to apply scientific thinking, constructive competition skills using the inductive method and empathy skills using the deductive method.

Results:

In the final framework derived from the model of social skills teaching by scenario writing method, each skill consists of several situations and activities; In such a way that the students are first acquainted with the concept of each skill and then in order to give a concrete explanation of each skill, a situation is mentioned so that the students can put themselves in the position instead of the main character; Then, in order to consolidate, deepen and evaluate the desired skill, activities are brought so that students can learn each skill by performing each activity.

مقاله پژوهشی

توسعه و ارائه ی الگوی آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان ششم ابتدایی به روش سناریونویسی

جعفر جهانی^۱، محمدصادق بشارت نیا^{۲*}، رحمت اله مرزوقی^۳، مریم شفیعی سروستانی^۴، معصومه محترم^۵

۱. دانشیار، بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران
۲. دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران
۳. استاد، بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران
۴. استادیار، بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران
۵. استادیار، بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران

چکیده

مقدمه و هدف: هدف از اجرای این پژوهش توسعه و ارائه ی الگوی آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی به روش سناریونویسی بود. اگر چه تلاش هایی در زمینه ی تدوین الگوهای آموزش مهارت های اجتماعی انجام شده است اما به نظر می رسد تاکنون الگویی نسبتاً جامع و معتبر با روش بدیع سناریونویسی که بتواند راهنمای عمل معلمان در کلاس باشد، ارائه نشده است.

روش شناسی پژوهش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و در زمره ی پژوهش کیفی می باشد و از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است. در این پژوهش ابتدا در مرحله ی اول بر مبنای فرایند سه سویه سازی (مبانی نظری، پژوهش های پیشین و مطالعات و تجارب زیسته ی پژوهشگر) یک الگوی مفهومی استخراج گردید و پس از انجام کدگذاری باز و محوری، در مرحله ی دوم محتوای مورد نظر از منظر این الگو به کمک ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر، بررسی و ارائه شد.

یافته ها: محتوای استخراج شده بر اساس این الگو به روش سناریونویسی تدوین شد. بر اساس روش سناریونویسی در ارائه ی محتوا، مهارت های اجتماعی مورد نظر در این الگو، نهایتاً به دو دسته ی مهارت های منشی و مهارت های روشی تقسیم بندی شدند.

بحث و نتیجه گیری: نخستین یافته های پژوهش حاکی از آن بود که محتوای کتاب مطالعات اجتماعی که اصلی ترین درسی است که به آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان می پردازد، بیشتر به مفاهیم دانشی و شناختی پرداخته است و کمتر به بعد مهارتی در این کتاب توجه شده است؛ پس از استخراج الگوی مفهومی در مرحله اول و پس از انجام کدگذاری باز و محوری، الگو توسط ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر پایه ششم ابتدایی بررسی و ارائه شد و سپس مؤلفه های محتوای طراحی شده بر اساس الگوی اولیه به روش سناریونویسی استخراج گردید.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۵

شماره صفحات: ۹۰-۷۶

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/JEDU.2024.30325.6077

واژه های کلیدی:

آموزش مهارت های اجتماعی، پایه ششم ابتدایی، روش سناریونویسی.

استناد: جهانی جعفر، بشارت نیا محمدصادق، مرزوقی رحمت اله، شفیعی سروستانی مریم، محترم معصومه، (۱۴۰۲). توسعه و ارائه ی الگوی آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان ششم ابتدایی به روش سناریونویسی. دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۱۴ (۶): ۷۶-۹۰.

* نویسنده مسوول: محمدصادق بشارت نیا

نشانی: دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران

تلفن: ۰۹۱۷۹۲۴۰۵۳۳

پست الکترونیکی: mohammadsadegh698@gmail.com

مقدمه

دنیای ما روز به روز پیچیده تر و ماشینی تر می شود و روابط انسان ها تحت تأثیر تکنولوژی قرار می گیرد. در میان آن بخشی از علم که مربوط به مهارت های اجتماعی و آرامش انسان می باشد، مورد چشم پوشی قرار گرفته است. لذا کودکان ما نیاز دارند تا راه و رسم زندگی در یک جامعه متنوع را از طریق یادگیری مهارت های اجتماعی بیاموزند. از طریق مهارت های اجتماعی و برقراری تعامل با دیگران است که انسان ها در مسیر کمال گام برمی دارند. از آن جایی که بسیاری از رنجش ها، اضطراب ها و خشم های کودکان ناشی از عدم بهره مندی مطلوب از مهارت های اجتماعی است به نظر می رسد که آموزش مهارت های اجتماعی می تواند زمینه ساز زندگی توأم با رضایت باشد؛ این مهارت ها، کودکان را قادر می سازند نقش های اجتماعی را بپذیرند و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با خواسته ها، انتظارات و مشکلات روزانه به شکل مؤثرتری رو به رو شوند (Shapiro, 2015).

مهارت های اجتماعی، فرد را قادر به تعامل مؤثر و اجتناب از پاسخ های نامطلوب نموده و بیانگر سلامت رفتاری و اجتماعی افراد هستند. این مهارت ها ریشه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی داشته و شامل رفتارهایی نظیر پیشقدم شدن در برقراری روابط جدید، تقاضای کمک نمودن و پیشنهاد برای کمک به دیگران است. تبعات و پیامدهای برخوردار از سطوح نامناسب مهارت های اجتماعی منجر به فقدان سلامت رفتاری و اجتماعی مناسب در دوران بزرگسالی خواهد بود. تقویت مهارت های اجتماعی کودکان تا حدود زیادی در گرو توجه به رویکردهای آموزشی به ویژه در سال های نخست زندگی است (Beh Pajoooh & et al, 2011).

امروزه، ثابت شده است که یکی از خصوصیات افراد شاد و موفق، توانایی برقراری ارتباط با دیگران است. از طرفی، بسیاری از استرس هایی که افراد در روابط اجتماعی و خانوادگی از آن رنج می برند، نتیجه برقراری ارتباط نامناسب و غلط این افراد است که سلامت روانی و جسمی آنان را تحت تأثیر قرار می دهد (Samadi, 2012). اجتماعی شدن جریانی است که در آن هنجارها، مهارت ها، انگیزه ها، طرز تلقی ها و رفتارهای فرد شکل می گیرد تا ایفای نقش کنونی یا آتی او در جامعه مناسب و مطلوب شناخته شود. این جریان از همان لحظه ی اول تولد کودک، آغاز می شود و در آن برخی از افراد، گروه ها و سازمان های اجتماعی نقش کلیدی دارند. اجتماعی شدن یک سیستم دو جانبه ی ارتباطی میان فرد و جامعه است. به همین جهت هم تأثیرات فرهنگی و هم الگوهای رشد فرد باید به طور همزمان مد نظر قرار داده شود. پژوهش های مربوط به رشد شناختی حاکی از آن است که کودک در حال رشد، جهان اطراف را در سنین مختلف به شیوه های متفاوتی تجربه و تفسیر می کند. بنابراین، توضیح اجتماعی شدن مستلزم بیان الگوهای رشد فرد و همچنین الگوها و ارزش هایی است که توسط جامعه و گروه های اجتماعی انتقال می یابد. همچنین باید توجه داشت که تأثیرات فرهنگی نیز که عامل مهمی در اجتماعی شدن است، حالت ایستا ندارد، بلکه باید با توجه به زمینه های پویای آن در نظر گرفته شود (Vernon, 2008).

مهارت های اجتماعی بخش مهمی از فرایند جامعه پذیری بین دانش آموزان است و بر نحوه تعامل آنها تأثیر می گذارد، هم از نظر ارتباطی و هم از نظر رفتاری با دیگران. این مهارت ها برای زندگی آینده دانش آموزان ضروری است، آنها برای غلبه بر اختلافات مختلف در جامعه و آموختن از موقعیت های واقعی، به رشد خود ادامه می دهند. داشتن دانش، درک و مهارت برای برقراری روابط اجتماعی برای همه افراد الزامی است (Dinh, 2019; Kotluk & Kocakaya, 2018).

تعلیم و تربیت در کشور ما دارای شش ساحت می باشد؛ از جمله مهم ترین ساحت های تعلیم و تربیت، ساحت تعلیم و تربیت اجتماعی می باشد. بعد تعلیم و تربیت اجتماعی همواره و در همه ی نظام های آموزشی مورد توجه بوده است. در تمامی نظام های آموزشی و در برنامه های درسی آنان آموزش فرایند اجتماعی شدن کودکان و نوجوانان در مدارس در قالب یک یا چند درس خاص انجام می گیرد. در کشور ما تربیت اجتماعی کودکان دوره ابتدایی از اهمیت خاصی برخوردار است. درس مطالعات اجتماعی در برنامه ی درسی دوره ابتدایی مؤید همین اهمیت و ضرورت می باشد. درس مطالعات اجتماعی برگزیده و منتجی از دانش ها و اطلاعات معرفتی و اجتماعی است که دانش آموزان باید آن را فراگیرند و این درس طوری سازماندهی شده که محتوای آن توسط معلمان در کلاس درس اجرایی شود (Maleki & Mazboohi, 2020). اما ارائه ی درس مطالعات اجتماعی در برنامه ی درسی دوره ابتدایی در ایران با دو مشکل اساسی مواجه است: مشکل اول مربوط به محتوای این درس است و مشکل دوم ناظر به روش تدریس معلمان است.

محتوای درس مطالعات اجتماعی در محدوده ی دانش می باشد و کمتر به مهارت و نگرش پرداخته می شود. به همین دلیل دانش آموزان این محتوا را فقط در حد دانش تجربه می کنند و مهارت های اجتماعی در آنان نهادینه نمی شود. همچنین روش تدریس معلمان به گونه ای است که فقط به ارائه ی دانش پرداخته می شود و فرصت های اندکی برای رشد اجتماعی کودکان در کلاس درس فراهم می گردد. الگوهای مختلفی در زمینه ی آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان وجود دارد؛ اما هر کدام از این الگوها دارای خلأ می باشند؛ لذا می

بایست نکات این الگوها استخراج شود و با مطالعات پژوهشگر پیوند داده شود و پس از اعتباریابی، الگوی نهایی، استخراج شود. در ادامه در قسمت ادبیات و پیشینه پژوهشی مروری کوتاه بر مطالعات نظری و پژوهشی انجام شده در زمینه ی آموزش مهارت های اجتماعی خواهیم داشت.

ادبیات و پیشینه پژوهشی

در این قسمت ابتدا به مطالعات نظری موضوع پژوهش پرداخته می شود. بر اساس مطالعات نظری صورت گرفته پیرامون انواع گوناگون الگوهای آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان، امروزه سه الگوی آموزشی بیش از دیگر رویکردها مطرح است: الگوی آموزش مهارت های زندگی (رشد هیجانی، اجتماعی و شناختی) آن ورنون؛ این الگو به رشد هیجانی اجتماعی و شناختی توجه می کند؛ وی اعتقاد دارد که ما باید با مراحل رشد و خصوصیات رشدی آشنا باشیم؛ عدم آشنایی با ویژگی های رشدی کودکان در هر مرحله، ممکن است در واکنش به نشانه های مشکل ساز به دام افراط و تفریط بیفتیم و حقیقت امر را نبینیم. ورنون در این الگو اشاره می کند که ما باید تمام امکانات و منابع خود را بسیج کنیم تا فرزندمان را از تحقیر کردن خودشان، تفکر نامعقول، هیجانات عاجزکننده و رفتارهای ناکام کننده مصون نگه داریم. یکی از جنبه های این الگو آن است که مشکلات زندگی کودکان را از هر فرهنگ و پیشینه ی اجتماعی اقتصادی پوشش می دهد. به اعتقاد ورنون خصوصیات رشدی را نه تنها در سنخ مشکلات، بلکه در بررسی تفسیر وقایع توسط کودکان و نوجوانان نیز باید در نظر بگیریم. او علاوه بر اشاره به مراحل رشد و خصوصیات رشدی، به عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر زندگی کودکان و نوجوانان نیز اشاره می کند. در واقع الگوی آن ورنون یک الگوی برنامه درسی سلامت هیجانی است. این برنامه درسی یک برنامه جامعی را در اختیار مربیان و متخصصان سلامت روان می گذارد تا به بچه های دوره دبستان مفاهیم سلامت روان را یاد بدهند و به آنها بیاموزند مسیرشان را در میان مشکلات وضعیتی و رشدی پیدا کنند. فعالیت هایی که در برنامه درسی سلامت هیجانی مطرح شده نه تنها به کودکان یاد می دهند که چیزی بهنجار است بلکه راهبردهای کنار آمدن با مشکلات ویژه گروه سنی آن ها را نیز یاد می دهد. این فعالیت ها چهار حیطة اصلی را پوشش می دهند؛ این چهار حیطة عبارتند از: رشد خود، رشد هیجانی، رشد اجتماعی و رشد شناختی. اجرای این الگو به این صورت است که ابتدا در مورد آن مهارت، دیدگاه رشدی مطرح می شود، سپس بعد از اشاره به هدف، به وسایل لازم و روش اجرا پرداخته می شود و در ادامه سؤالات محتوایی و سؤالات شخصی به منظور بحث و گفت و گو مطرح می شوند و در پایان به پیگیری فعالیت نیز اشاره می شود (Vernon, 2008).

الگوی آموزش مهارت های اجتماعی لورنس شاپیرو؛ این الگو برای آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان طراحی شده است و مفهوم اساسی آن این است که از طریق یادگیری، سطح اجتماعی کودکان رشد می کند. در این الگو هر فعالیت به شکل مجزا مطرح می شود، در ذیل هر فعالیت به هدف آموزشی آن پرداخته شده و سپس به مهارت اجتماعی مورد نظر آن فعالیت اشاره شده و در ادامه به توضیحاتی که مربی یا معلم می بایست برای کودکان تشریح کند پرداخته شده است. برخی از فعالیت ها نیز دارای کاربرد انجام فعالیت هستند. این الگو برای استفاده گروه ها و کودکان در کلاس طراحی شده است. فعالیت ها در این الگو در جهت کمک به کودکان در هر جنبه ای از رشد اجتماعی در نظر گرفته شده است آن گونه که با همسالان و والدین و معلم شان ارتباط دارند. در این الگو به مهارت های مختلفی چون برقراری ارتباط، خودآگاهی، کنترل خود، همدلی، دوست یابی، احترام گذاشتن، توافق کردن، تعامل اجتماعی، کنترل هیجانی، سازگاری، حل مشکلات اجتماعی، جرأت ورزی و ... پرداخته شده است (Shapiro, 2015).

الگوی SST (Social skills training): در این الگو، آموزش مهارت های اجتماعی با هدف افزایش توانایی انجام رفتارهای اجتماعی کلیدی که در دستیابی به موفقیت در موقعیت های اجتماعی مهم هستند، انجام می پذیرد. روش های رفتاری SST شامل دستورالعمل ها، مدل سازی، تمرین رفتار، بازخورد و تقویت، اغلب در ارتباط با حل مشکلات بین فردی و مهارت های درک اجتماعی استفاده می شود. تغییر مؤثر در رفتار اجتماعی نیز مستلزم مداخله ای است که موانع را کاهش می دهد: رفتارهایی مانند بازسازی شناختی، روش های کنترل خود و احساسات و مدیریت حوادث غیرمترقبه.

این الگو ابتدا به عوامل مؤثر بر شایستگی اجتماعی مانند تماس چشمی، حالت بدن، فاصله اجتماعی، توجه به موقعیت های اجتماعی مختلف و میزان صدا در تعاملات اجتماعی اشاره می کند. سپس به برخی عوامل رفتاری، شناختی، عاطفی و محیطی واکنش اجتماعی می پردازد: مهارت حل مشکلات بین فردی، پردازش اطلاعات اجتماعی، ادراک اجتماعی، درک سبک های تفکر ناسازگارانه، دانش اجتماعی، پاسخ دهی به محیط، فرصت های اجتماعی، خودنظم دهی و نظارت بر مهارت های خود، کنترل اضطراب و عصبانیت ها و توانایی انجام مهارت های اجتماعی.

1 Ann Vernon

2 Lawrence Shapiro

SST در ارتباط با حل مشکلات بین فردی، آموزش مهارت ها، بازسازی شناختی، آموزش درک اجتماعی، خودتنظیمی و آموزش مراقبت از محیط زیست کاربرد دارد.

مراحل این الگو به این شرح می باشد: تعریف مسأله یا مشکل، تعیین جایگزین های رفتار در یک موقعیت، حدس زدن اتفاقات آتی، تعیین بهترین رفتار یا مهارت، مراقب بودن بر افکار بی حاصل، طراحی، یادآوری مهارت های اجتماعی مناسب، انجام دادن آن مهارت و در نهایت ارزیابی شخص از رفتار اجتماعی خود (Preece & Mellor, 2009).

جدول ۱- سه الگوی عمده ی آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان

الگو	مؤلفه های مورد تأکید
الگوی آموزش مهارت های زندگی آن ورنون	رشد هیجانی اجتماعی و شناختی
الگوی آموزش مهارت های اجتماعی لورنس شاپیرو	ارتقای سطح اجتماعی کودکان از طریق یادگیری
الگوی SST (Social skills training)	آموزش مهارت های اجتماعی با هدف افزایش توانایی انجام رفتارهای اجتماعی کلیدی

بر اساس مطالعات پژوهشی صورت گرفته، رحمتی و دیگران (Rahmati & et al, 2021) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آموزش مهارت های اجتماعی تأثیر مثبت و مستقیمی بر سازگاری آموزشی دانش آموزان دارد و همچنین به نظر می رسد مهارت های اجتماعی مختص به یک موقعیت و محیط خاصی نیستند و گستره ی این مهارت ها بسیار وسیع می باشد. زمانی که افراد مهارت های اجتماعی را کسب نمایند در عملکرد بهینه ی خود پیشرفت می کنند؛ در واقع آموزش مهارت های اجتماعی نقش درمانی دارد. عباسی و دیگران (Abbasi et al, 2021) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان منجر به افزایش مهارت های اجتماعی در دانش آموزان می شود که برخورداری از این مهارت ها سبب کاهش رفتار سکوت کلاسی، ترس از ارزیابی منفی و کمرویی دانش آموزان در موقعیت های اجتماعی می شود. کبیری، شکری و پورشهاریار (Kabiri, Shokri & Pourshahryar, 2020) با قبول این ایده که تکامل و بقای نوع آدمی اساساً با توانایی وی برای شروع، توسعه و حفظ روابط خود با دیگران پیوند خورده است و همه ی اعضای جامعه به میزان قابل ملاحظه ای به هم وابسته هستند، بر اهمیت مهارت آموزی برای ایجاد و تداوم روابط با دیگران تأکید می کنند. به باور آنان، مهارت های بین فردی مورد نیاز شامل عزت نفس، خودآگاهی فزونی یافته، مهارت های تفکر منطقی، واقع گرا، منعطف، خلاق، فعالانه، مثبت و همچنین هوش هیجانی اجتماعی است. به بیان دیگر، اهم مهارت های رابطه ی بین فردی شامل به هم وابستگی در روابط، ادراک مثبت از دیگران، احساسات مثبت برای دیگران، هدف های بردبرد در روابط، مهارت های مدیریت مبتنی بر تشریک مساعی موقعیت های متعارض و مهارت های تعامل بین فردی است. آنان در پژوهش خود نشان دادند که برنامه آموزش مهارت های شناختی اجتماعی از طریق بازسازی شناختی، اصلاح اسنادهای علی و تحریف های شناختی و همچنین پربرسازی مهارت های رابطه بین فردی در تقویت خزانه ی مهارتی فراگیران به طور تجربی مؤثر بوده است.

پژوهش محمدی گرکانی، درتاج و کیامنش (Mohammadi Garkani, Dortaj & Kiamanesh, 2020) نشان داد که مداخله ی آموزشی بر روی همه ی مؤلفه های عملکرد تحصیلی (خودکارآمدی، برنامه ریزی، تأثیرات هیجانی، فقدان کنترل پیامد و انگیزش) مؤثر است. از بین مؤلفه های عملکرد تحصیلی، آموزش مهارت های اجتماعی عاطفی بر روی مؤلفه ی انگیزش بیشترین اثر و بر روی مؤلفه های اثر هیجانی و فقدان کنترل پیامد کمترین اثر را داشته است. توصیه می شود معلمان در کنار آموزش مهارت های شناختی به دانش آموزان به آموزش مهارت های عاطفی اجتماعی نیز اقدام نمایند. جاوید جهرمی، مردوخی و کرد میرزا (Javid Jahromi, Mardukhi & Kordmirza, 2020) در تحقیق خود که برای گروه آزمایش هشت جلسه ی ۶۰ دقیقه ای هفتگی برنامه آموزش مهارت های اجتماعی را اجرا کردند به این نتیجه رسیدند که مداخله ی آموزش مهارت های اجتماعی برای کمک به دانش آموزان پسر اثربخش است و توصیه می شود. هرتاتی و دیگران (Hartati & et al, 2020) در پژوهشی که در جاکارتای اندونزی انجام دادند نشان دادند که مهارت های همبستگی و همدلی، گفت و گو، ابراز وجود، همکاری و حل تعارض با مهارت های اجتماعی دانش آموزان همبستگی مثبت دارد و می توان مدل مهارت های اجتماعی را برای سایر دانش آموزان نیز به کار برد. از نظر ساترلند و دیگران (Sutherland & et al, 2019) سال های اولیه تحصیل برای رشد اجتماعی، رفتاری و موفقیت در آینده دانش آموزان بسیار مهم است. به نظر آن ها اگرچه اقدامات متعدد مبتنی بر شواهد و برنامه های مهارت محور ارزیابی شده اند، اما هنوز مراحل ارائه تعاریف عملیاتی برای آموزش شیوه های ارزیابی شده در این زمینه، روشن نیست؛ معلمان نیز بهبود نتایج اجتماعی، عاطفی و رفتاری دانش آموزان از روش های مؤثر استفاده نمی کنند.

به اعتقاد مارینی و دیگران (Marini & et al, 2019) مهارت های اجتماعی دانش آموزان را می توان در آموزش فرایند یادگیری از طریق گروه بندی آنان ارتقا داد. مورنیواتی و دیگران (Murniwati & et al, 2018) در پژوهش خود نشان دادند که در طراحی و اعتباریابی مهارت ها، مهارت همکاری در ابعاد دانش و ارزش برای دانش آموزان دوره ابتدایی ضروری می باشد. به اعتقاد آرنیسن و همکاران (Arnesen & et al, 2018)، اکثر دانش آموزان به مهارت های اجتماعی که به یادگیری مثبت کمک می کنند، نیاز دارند. همان طور که انتظار می رود در

طول مدت تحصیل در مدرسه، از مهارت های اجتماعی استفاده کنند. به عنوان مثال، گوش دادن به دستورالعمل های معلم و دنبال کردن دستورالعمل ها، کار با تلاش، درخواست کمک به روشی مناسب، گرفتن همراه با همسالان و رفتار مثبت در کلاس از جمله مهارت های اجتماعی است. برای جلوگیری از مشکلات و حمایت از دانش آموزان در معرض خطر رفتاری و تحصیلی، شناسایی مشکلات اولیه که مداخلات مهارت های اجتماعی را هدف قرار می دهد مهم است.

آرنیسن و همکاران (Arnesen & et al, 2017) در پژوهش خود نشان دادند که معلمان اغلب به قضاوت های خود و بدون توصیفات سیستماتیک اعتماد می کنند که می تواند اتفاقی و غیر قابل اعتماد باشد؛ اگر چه بیشتر معلمان از مهارت کافی برای قضاوت در مورد عملکرد اجتماعی و رفتاری دانش آموزان به طور غیررسمی برخوردارند اما این قضاوت ها ممکن است ناسازگار یا نادرست باشند؛ به این معنی که قضاوت معلمان اغلب ممکن است خیلی گسترده باشد باشد، مانند توصیف رفتار دانش آموز به صورت ضعیف، نامناسب یا دارای مشکل، نه از نظر توصیف مهارت های قابل اصلاح. بنابراین، دسترسی به مهارت های کارآمد و معتبر و ابزارهای سنجش می توانند به معلمان کمک کنند تا دانش آموزان را شناسایی کرده و دستورالعمل های متناسب با توانایی ها و نقایص مهارت های اجتماعی را برای آنها در نظر بگیرند. به باور لیو و دیگران (Liu & et al, 2017) بسیاری از مشکلات مربوط به اختلالات رفتاری اجتماعی تا حدودی ناشی از کمبود مهارت های اجتماعی در حل مسائل است. با توجه به اینکه مهارت های اجتماعی می تواند توانایی فرد در برقراری ارتباط صحیح را افزایش و اضطراب در موقعیت های اجتماعی را کاهش دهد؛ می تواند در کاهش کمرویی و عوامل مرتبط با آن از جمله ترس از ارزیابی منفی و عدم مشارکت در فعالیتهای اجتماعی مؤثر باشد.

چنگ، سیو و براون (Cheung, Siu & Brown, 2017) در پژوهش خود نشان دادند که مهارت های اجتماعی دانش آموزان می تواند موفقیت تحصیلی آنان را تسهیل کند و شخصیت سازی در فرهنگ مدرسه می تواند مهارت های اجتماعی دانش آموزان را تحریک کند. به اعتقاد آنان همکاری دانش آموزان در کارهای گروهی کلاسی می تواند باعث تقویت مهارت های اجتماعی شود؛ همچنین این محققان ابعاد مهارت های اجتماعی را در هفت مؤلفه دسته بندی می کنند: ارتباط، همکاری، ابزار وجود، مسئولیت پذیری، همدلی، تعامل و خویشننداری.

در پژوهشی که کاراگاز و اردوغان (Karagoz & Erdogan, 2017) در چهار کلاس ابتدایی و با ۱۳۶ دانش آموز انجام دادند به این نتیجه رسیدند که سطح مهارت های اجتماعی دانش آموزان با توجه به متغیرهای سن، در سطح معنی داری تغییر می کند و همچنین مهاجرت نیز بر یادگیری اجتماعی عاطفی دانش آموزان مهاجر تأثیر می گذارد؛ در این پژوهش مشاهده شد که بین نمرات مهارت های اجتماعی دانش آموزان و شیوه ی تعامل آن ها با دیگران، رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد. از سوی دیگر پژوهش ربیعی تبار و بابازاده (Rabieh & Babazadeh, 2016) نشان داد که یکی از دلایل سازگاری پایین دانش آموزان با محیط، مدرسه و اجتماع، پایین بودن ضعف در مهارت های اجتماعی- ارتباطی می باشد. مهارت های اجتماعی- ارتباطی در بسیاری از زمینه های عملکردی در زندگی یک فرد نقش دارد مانند عملکرد تحصیلی و شغلی مناسب، عزت نفس بالا و میزان و کیفیت شاد بودن، سازگاری با محیط و رضایت از زندگی.

در مطالعه ی حاضر ضمن بررسی خلأهای موجود نظری و پژوهشی و تکمیل این فرایند به وسیله ی تجارب زیسته ی پژوهشگر، یک الگوی سه وجهی استخراج می شود و پس از فرایند سه سویه سازی، تلاش بر این است که به این سؤالات اساسی، پاسخ دهیم: ۱- آیا می توان یک الگوی نسبتاً جامع برای آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان پایه ششم ابتدایی ارائه داد؟ ۲- اگر امکان ارائه ی این الگو وجود دارد، مؤلفه های اساسی آن کدامند؟ بنابراین بر اساس مبانی نظری، پیشینه پژوهشی و تجارب محقق، الگوی آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان پایه ششم ابتدایی به روش سناریونویسی ارائه می گردد.

سؤال پژوهش

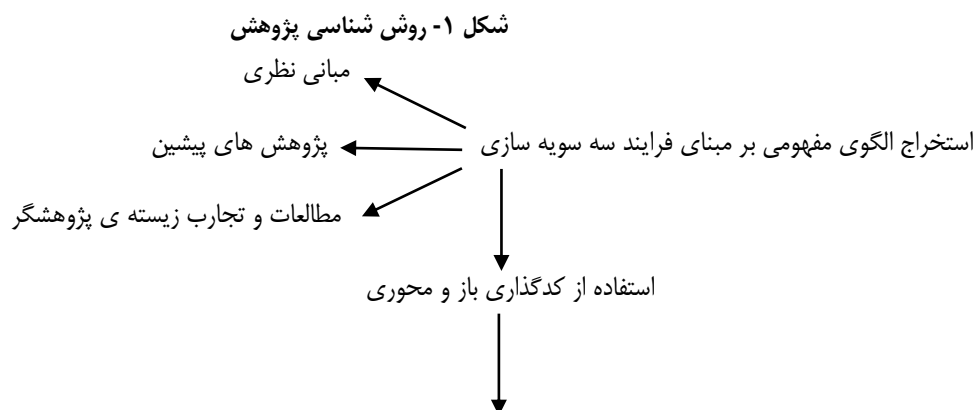
محتوای طراحی شده بر اساس الگوی توسعه یافته ی آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی به روش سناریونویسی از چه مؤلفه هایی تشکیل شده است؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و در زمره ی پژوهش کیفی می باشد و از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است. در این پژوهش ابتدا در مرحله ی اول بر مبنای فرایند سه سویه سازی (مبانی نظری، پژوهش های پیشین و مطالعات و تجارب زیسته ی پژوهشگر) یک الگوی مفهومی استخراج گردید (جدول شماره ۲) و پس از انجام کدگذاری باز و محوری (جدول شماره ۳)، در مرحله ی دوم محتوای مورد نظر از منظر این الگو به کمک ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر، بررسی و ارائه شد و به عنوان بسته ی آموزشی مجزا اما مرتبط با کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی در نظر گرفته می شود که در عین ارتباط با محتوای کتاب اما مطالبی مستقل می باشد. بررسی محتوای

این الگو به وسیله ی مصاحبه های انجام شده به صورت دیداری و شنیداری انجام شد و سپس متن مصاحبه ها بر روی کاغذ پیاده شد و ضمن مقایسه با الگوی مفهومی، مورد تحلیل قرار گرفت. تلاش پژوهشگران در مصاحبه های اجرا شده بر آن بوده تا به کمک یادداشت برداری و یادآوری، نکته های مورد اشاره توسط هر یک از سرگروه های آموزشی به ترتیب مورد کاوش قرار گیرد تا فرایند اعتباریابی به شکل مطلوب محقق شود.

شکل شماره ۱، روش شناسی این پژوهش را نشان می دهد.

بررسی و ارائه ی محتوای الگوی آموزش مهارت های اجتماعی به کمک ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر

روش اجرا و مشارکت کنندگان پژوهش

در مرحله ی اول بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی و بر اساس مبانی نظری، پژوهش های پیشین و مطالعات و تجارب پژوهشگر، الگوی مفهومی استخراج گردید و پس از انجام کدگذاری باز و محوری، در مرحله ی دوم به منظور بررسی با استفاده از رویکرد هدفمند این الگو در اختیار ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر پایه ششم ابتدایی دارای تخصص، تجربه و اشراف نظری در استان فارس گذاشته شد؛ پس از بررسی و بر اساس مصاحبه ی عمیق حضوری با ده نفر از سرگروه های آموزشی خبره، مؤلفه های محتوای طراحی شده بر اساس الگوی اولیه به روش سناریونویسی استخراج گردید.

در این پژوهش جهت اعتباریابی یافته ها در مرحله ی اول از فرایند سه سویه سازی استفاده شد؛ به این معنی که جهت استخراج الگوی اولیه از مبانی نظری، پژوهش های پیشین و مطالعات و تجارب پژوهشگر استفاده شد و در مرحله ی دوم، این الگو در اختیار ده سرگروه آموزشی خبره و صاحب نظر پایه ششم ابتدایی در استان فارس گذاشته شد.

همچنین به منظور اجرا ابتدا الگوی اولیه از مبانی نظری، پژوهش های پیشین و مطالعات و تجارب پژوهشگر استخراج گردید و پس از انجام کدگذاری باز و محوری، با انتخاب ده نفر از سرگروه های آموزشی خبره و صاحب نظر، ضمن هماهنگی با آنان، مصاحبه ی عمیق حضوری انجام گردید و مصاحبه ها تا استخراج مؤلفه های محتوای طراحی شده بر اساس الگوی اولیه به روش سناریونویسی، ادامه یافت و در نهایت الگوی نهایی استخراج گردید.

یافته های پژوهش و مهارت های مستخرج از الگو به روش سناریونویسی

محتوای استخراج شده بر اساس این الگو به روش سناریونویسی تدوین شد. بر اساس روش سناریونویسی در ارائه ی محتوا، مهارت های اجتماعی مورد نظر در این الگو پس از مصاحبه با سرگروه های آموزشی، نهایتاً به دو دسته ی مهارت های منشی^۱ و مهارت های روشی^۲ تقسیم بندی می شوند. در این الگو مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی شامل مهارت های عاطفی (مقابله با استرس، مدیریت خشم)، مهارت های عقلانی (دوستیابی، ابراز وجود، خودآگاهی و عزت نفس، ارزش سلامت) و مهارت های اخلاقی (احترام به بزرگ ترها، ادب، مسئولیت پذیری) می شوند؛ مهارت های روشی در ارتباطات اجتماعی شامل مهارت اعتماد به نفس با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر خلاق، مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی، مهارت تصمیم گیری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر منطقی، مهارت های حل مسأله و رفع سوءتفاهم با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر علمی، مهارت رقابت سازنده با استفاده از روش استقرایی و مهارت همدلی با استفاده از روش قیاسی می شوند.

جدول شماره ۲ الگوی مفهومی اولیه را نشان می دهد.

1 attitudinal skills
2 methodological skills

جدول ۲- الگوی مفهومی

انواع مهارت های اجتماعی به طور کلی	
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مهارت های روشی در ارتباطات اجتماعی
اجزای تشکیل دهنده ی زیرمجموعه های هر مهارت:	
۱-تعریف هر مهارت به منظور آشنایی با مهارت مورد نظر	
۲-ترسیم موقعیت هایی به منظور تبیین ملموس هر مهارت به گونه ای که دانش آموزان بتوانند خود را به جای شخصیت اصلی در موقعیت مذکور قرار دهند.	
۳-در نظر گرفتن یک یا چند فعالیت به منظور تثبیت، تعمیق و ارزیابی مهارت مورد نظر	

جدول شماره ۳ خلاصه فرایند کدگذاری داده های کیفی را نشان می دهد.

جدول ۳- خلاصه فرایند کدگذاری داده های کیفی

کدهای محوری	کدهای باز
مقابله با استرس (مهارت عاطفی)	تجربه ی استرس؛ مقابله با استرس، فرار و پرخاشگری؛ تشدید استرس؛ پیامدهای جسمانی و روانی استرس؛ مدیریت استرس؛ یادگیری مقابله با استرس؛ عوامل و موقعیت های مثبت و منفی استرس؛ تهدید و به چالش کشیدن افراد؛ علائم جسمانی، هیجانی، ذهنی و رفتاری استرس؛ شناسایی علائم مختلف استرس؛ ارزیابی موقعیت های استرس؛ پیش بینی رویدادهای استرس؛ حذف، کاهش و تحمل استرس؛ راهبردهای جسمانی، شناختی، روان شناختی و رفتاری مدیریت استرس؛ احساسات حاصل از موقعیت های احتمالی استرس؛ پیدا کردن راه حل های کاهش استرس؛ تأکید بر جنبه های افراطی موقعیت های استرس زا و ...
مدیریت خشم (مهارت عاطفی)	موقعیت های خشم برانگیز؛ بازداشتن از اهداف؛ واکنش طبیعی انسان نسبت به شرایط ناکام کننده؛ احساس خفیف ناخوشایند تا یک احساس شدید عصبانیت؛ نحوه ی ابراز خشم؛ رفتارهای آموخته شده ی شیوه ی خاص ابراز خشم؛ اثرات جسمانی و روانی خشم؛ نشانه های هشداردهنده ی خشم؛ علائم جسمانی، شناختی، هیجانی و رفتاری خشم؛ روش های مقابله با خشم؛ خودآرام سازی؛ خودآگاهی هیجانی؛ شناسایی و تغییر خودگویی های منفی؛ حل مشکل؛ ایجاد تغییر در محیط؛ کاهش احساسات هیجانی و علائم جسمانی همراه با خشم؛ کنترل واکنش های خشم برانگیز؛ تمرین خویشتن داری و ...
دوستیابی (مهارت عقلانی)	روابط نزدیک و صمیمانه با دیگران؛ نیاز به برقراری روابط اجتماعی؛ نیاز اساسی انسان ها؛ فراهم آوردن فرصتی برای همدلی با دیگران؛ دریافت حمایت؛ احترام و احساس امنیت؛ بروز رفتارهای ناپسند بر اساس دوستیابی نامناسب؛ کیفیت و ویژگی های روابط بین فردی و دوستی سالم؛ روش های برقراری و حفظ روابط سالم؛ خصوصیات دوست مناسب؛ عوامل مؤثر در ایجاد رابطه؛ خصوصیات که دیگران را جذب می کند؛ موانع دوستی؛ حل مشکلات پیش آمده در روابط دوستی؛ احساسات به وجود آمده در روابط و ...
ابراز وجود (مهارت عقلانی)	تأثیر بر رفتار کودکان و نوجوانان؛ فشار دوستان و همسالان؛ پافشاری بر انجام کارها؛ مقاومت در برابر فشار همسالان؛ مهارت های مقاومت در برابر خواسته های نا به جا؛ بروز رفتارهای ناسالم؛ توانایی در ابراز وجود؛ پیشنهادها و خواسته های مضر؛ روش های مختلف نه گفتن؛ دفاع از موضع و حقوق خود؛ ابراز احساسات، افکار و عقاید به طور صریح و مستقیم بدون بی احترامی کردن به حقوق دیگران؛ موقعیت های دشوار در ابراز وجود؛ احساسات و تفکرات به وجود آمده در هنگام فشار همسالان؛ دلیل آوردن؛ ترک کردن موقعیت؛ عوض کردن موضوع؛ خجالت کشیدن؛ شناسایی موقعیت های دشوار و ...
خودآگاهی و عزت نفس (مهارت عقلانی)	بهداشت روانی؛ ارزیابی هر فرد از خودش؛ داشتن عزت نفس بالا و احساس ارزشمندی؛ عدم خودشیفتگی و تکبر؛ درک واقع بینانه از نقاط ضعف و قوت خویش؛ بهره برداری از نقاط قوت برای رفع ضعف ها؛ اعتماد به نفس؛ برخورد مناسب با اختلافات بین فردی؛ قضاوت های افراد مهم؛ چگونه دیدن خود؛ موفقیت ها، توانایی ها و ظاهر شخصی؛ توانایی در انجام کارها؛ بهبود بخشیدن به حیطه های مختلف زندگی؛ روش های بهبود عزت نفس؛ پرهیز از مقایسه ی خود با دیگران؛ عدم تحقیر خود؛ بهبود بخشیدن به شیوه های ارتباطی و ...
ارزش سلامت (مهارت عقلانی)	ارزشمندترین سرمایه ی انسان؛ مراقبت از سلامت؛ پرنانرژی بودن؛ تلاش برای حفظ سلامت؛ مقابله با مشکلات زندگی؛ رشد سالم؛ لذت بردن از زندگی؛ کارهایی که سلامتی را به خطر می

	<p>اندازد؛ فواید مراقبت از سلامتی؛ پیامدهای بی توجهی به سلامتی؛ گواراترین نعمت، تندرستی؛ عقل سالم در بدن سالم؛ اهداف مرتبط با سلامت؛ مراقبت از خود و ...</p>
<p>احترام به بزرگ ترها (مهارت اخلاقی)</p>	<p>رعایت احترام گذاشتن؛ پذیرش خانواده و دوستان؛ آموزش صحیح احترام گذاشتن؛ مقتضیات سن و شرایط؛ بروز خطا و اشتباه در احترام گذاشتن به دیگران؛ الگو گرفتن از سایر افراد؛ طرز صحیح برخورد با بزرگ ترها؛ رفتار صحیح با پدر و مادر؛ آرامش وطمأنینه؛ یاد گرفتن شیوه های صحیح برخورد با بزرگ ترها و ...</p>
<p>ادب (مهارت اخلاقی)</p>	<p>رعایت ادب؛ قالب زبان؛ بافت های گفتمانی خاص؛ جایگاه اجتماعی افراد؛ سطح روابط بین افراد؛ حسن خلق؛ تضمین حفظ روابط؛ نقش ارتباطی رفتارهای غیرکلامی؛ ممانعت از قطع ارتباط؛ تنزل عملکرد مثبت ارتباط؛ مقوله ای فرهنگی؛ بنیادی ترین عنصر ارتباط؛ تعامل مطلوب؛ قلب رابطه اجتماعی؛ نقش اهانت در تخریب روابط؛ ناراحتی از عدم رعایت ادب؛ پشیمانی و عذرخواهی؛ تذکر؛ آگاه کردن افراد نسبت به پذیرش اشتباهشان و ...</p>
<p>مسئولیت پذیری (مهارت اخلاقی)</p>	<p>شاخص انسان سالم؛ آسیب رسیدن به خود، اطرافیان و محیط زندگی در نتیجه ی عدم مسئولیت پذیری؛ کمال انسانی؛ عدم اعتماد دیگران در نتیجه ی مسئولیت گریزی؛ پذیرش مسئولیت کارهای اشتباه؛ جبران کارهای اشتباه؛ نائل شدن به اهداف زندگی در نتیجه ی مسئولیت پذیری؛ موفقیت در زندگی؛ تعهد درونی؛ حس رضایت فردی؛ عدم سرزنش و ...</p>
<p>مهارت اعتماد به نفس با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر خلاق</p>	<p>باور به توانمندی های خود؛ اعتماد به توانایی های خود؛ احساس توانمندی؛ استرس به وجود آمده در نتیجه ی عدم اعتماد به نفس؛ تحقق موفقیت های افراد؛ در نظر گرفتن اهداف واقع گرایانه؛ کاهش اعتماد به نفس در نتیجه ی انتظارات غیرقابل دسترس والدین؛ باورهای مثبت و پیش برنده؛ مثبت اندیشی؛ ارتباط با افراد دارای اعتماد به نفس بالا؛ مقابله با چالش های زندگی و ...</p>
<p>مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی</p>	<p>دوراندیشی؛ توانایی مثبت؛ در پیش گرفتن جهت گیری عملی نسبت به اهداف آتی؛ دقت و تیزبینی در زمینه ی انتخاب ها و تصمیم گیری ها؛ دقت در پیش بینی آینده؛ توانایی در تحقق اهداف منطقی و معقول؛ محاسن و معایب انجام کارها در آینده؛ ارزیابی نتیجه و پیامد کارها و رویدادها؛ برنامه ریزی برای رویارویی با رویدادهای اجتماعی در آینده؛ پیش بینی راهی برای پیشگیری از خطر یا زبان احتمالی؛ مشورت با دیگران؛ انتخاب بهترین راه حل؛ عاقبت اندیشی و ...</p>
<p>مهارت تصمیم گیری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر منطقی</p>	<p>فرایند انتخاب خودآگاهانه؛ انتخاب یک گزینه از میان دو یا چند گزینه موجود؛ مراحل تصمیم گیری؛ تعریف و تشخیص مشکل؛ قرار گرفتن در موقعیت ها و انجام فعالیت های مختلف؛ آموختن مهارت تصمیم گیری؛ رو به رو شدن با مشکلات؛ یافتن راه حل های ممکن؛ راه حل های بیشتر در تصمیم گیری؛ انتخاب معیار برای سنجش و ارزیابی راه حل های ممکن؛ اثرات تصمیم های مختلف؛ پیش بینی عواقب یک تصمیم؛ نتایج مثبت و منفی هر تصمیم؛ اجرای تصمیم؛ مشکلات موجود در تصمیم گیری؛ مشورت با بزرگ ترها و ...</p>
<p>مهارت حل مسأله با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر علمی</p>	<p>برخورد فعالانه در جست و جو و تشخیص مسائل؛ استفاده از منطق و مهارت قضاوت در جمع آوری و تحلیل اطلاعات؛ جست و جو و خلق راهکارها؛ مقایسه ی راهکارهای مختلف؛ انتخاب بهترین شیوه برای مواجهه با یک مسأله؛ شناسایی و تعریف مشکل؛ تهیه ی فهرستی از راه حل های مختلف؛ ارزشیابی راه حل های احتمالی و انتخاب مناسب ترین راه حل؛ در میان گذاشتن راه حل ها با افراد قابل اعتماد؛ اجرای راه حل؛ رضایت بخشی راه حل های مورد نظر و ...</p>
<p>مهارت رفع سوء تفاهم با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر علمی</p>	<p>ارتباط با دیگران؛ رفع و کاهش سوء تفاهم؛ خدشه دار شدن ارتباط های صمیمانه؛ تجربه ی احساس تنهایی؛ کاهش سوء تفاهم به روش اصولی؛ تأثیر سوء تفاهم بر زندگی افراد؛ شیوه ی برخورد مناسب در هنگام پیش آمدن سوء تفاهم؛ جلوگیری از پیش آمدن سوء تفاهم و ...</p>
<p>مهارت رقابت سازنده با استفاده از روش استقرایی</p>	<p>عنصر اساسی در زندگی افراد؛ رابطه ی رقابت سازنده با افزایش انگیزه افراد؛ موفقیت تحصیلی و شخصی؛ رقابت سالم؛ آمادگی برای نیل به اهداف بزرگ در زندگی؛ از بین بردن ترس از شکست خوردن؛ رقابت منفی و حسادت؛ عواقب فردی و اجتماعی رقابت منفی در زندگی؛ مثبت اندیشی در رقابت؛ گفتار امیدآفرین؛ القای احساس مثبت به اطرافیان؛ ابزار انگیزشی؛ کوشش برای وصول به هدف؛ عدم مقایسه و ...</p>

برقراری ارتباط سازنده با استفاده از همدلی؛ هم احساسی؛ درک احساس و فهم تجربه ی حس دیگران؛ توانایی دید از نگاه دیگران؛ قرار دادن خود در جایگاه افراد؛ مراحل همدلی؛ فراهم کردن شرایط برای بیان افکار و احساسات؛ توجه کردن به افکار و احساسات فرد مقابل؛ پذیرش و عدم قضاوت؛ تشویق به صحبت کردن و ابراز احساسات؛ درک و دریافت فرد مقابل؛ پاسخ دادن مطلوب که بیانگر درک صحیح باشد؛ موانع همدلی؛ عدم شکل گیری همدلی مطلوب در نتیجه ی انتقاد کردن، سرزنش کردن و نصیحت کردن؛ بهبود روابط بین فردی؛ کمک به دیگران و ... جدول شماره ۴ مهارت های کلی مستخرج از این الگو و زیرمجموعه های هر یک را نشان می دهد.

جدول ۴. مهارت های مستخرج از الگوی آموزش مهارت های اجتماعی به روش سناریونویسی

مهارت های کلی	زیرمجموعه های هر مهارت
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مهارت های عاطفی
	مقابله با استرس
	مدیریت خشم
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مهارت های عقلانی
	دوستیابی
	ابراز وجود
مهارت های اخلاقی	مهارت های عقلانی
	خودآگاهی و عزت نفس
	ارزش سلامت
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مهارت های اخلاقی
	احترام به بزرگ ترها
	ادب
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مسئولیت پذیری
	مهارت اعتماد به نفس با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر خلاق
	مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی
	مهارت تصمیم گیری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر منطقی
	مهارت های حل مسأله و رفع سوءتفاهم با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر علمی
مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی	مهارت رقابت سازنده با استفاده از روش استقرایی
	مهارت همدلی با استفاده از روش قیاسی

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر توسعه و ارائه ی الگوی آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی به روش سناریونویسی بود. یادگیری آداب و مهارت های اجتماعی در دوره ابتدایی خشت اول زندگی افراد محسوب می شود و با یادگیری آنها می توان انتظار داشت فرد در زندگی خانوادگی و اجتماعی نقش مفید و سازنده ای داشته باشد. بنابراین یادگیری این مهارت ها، می تواند آینده تحصیلی و اجتماعی فرد را تضمین و عدم یادگیری آن سبب شکست تحصیلی یا اجتماعی دانش آموز در آینده شود.

بنابراین آموزش و پرورش دوره ابتدایی کشور با یک مسأله بسیار اساسی و اثرگذار مواجه است. مسلماً نظام آموزش و پرورش ابتدایی با هدف تسهیل یادگیری های پایه و اساسی دانش آموزان شکل گرفته و درصدد تحقق این هدف است و تمامی تلاش ها برای تدوین برنامه های درسی جدید و روش های نوین یاددهی یادگیری در این راستا انجام می شود؛ اما چنین مسأله ای نیازمند توجه ویژه است. این پژوهش درصدد بود تا با به دست آوردن نتایج متقن، بتوان گامی در جهت آموزش بهینه و مطلوب مهارت های اجتماعی به دانش آموزان پایه ششم ابتدایی، برداشت.

نخستین یافته های پژوهش حاکی از آن بود که محتوای کتاب مطالعات اجتماعی که اصلی ترین درسی است که به آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان می پردازد، بیشتر به مفاهیم دانشی و شناختی پرداخته است و کمتر به بعد مهارتی در این کتاب توجه شده است؛ پس از استخراج الگوی مفهومی در مرحله اول، الگو به منظور اعتباریابی در اختیار ده سرگروه آموزشی خیره و صاحب نظر پایه ششم ابتدایی گذاشته شد و سپس مؤلفه های محتوای طراحی شده بر اساس الگوی اولیه به روش سناریونویسی استخراج گردید.

به منظور توجه همزمان به ابعاد سه گانه ی دانشی، مهارتی و نگرشی در آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان، مهارت های اجتماعی مورد نظر در این الگو، نهایتاً به دو دسته ی مهارت های منشی و مهارت های روشی تقسیم بندی شدند. در این راستا گرشام (Gresham, 2016) معتقد است که آموزش مهارت های اجتماعی می تواند در رفع یا کاهش کمروبی، گوشه گیری اجتماعی، کسب بازخوردهای مثبت

اجتماعی و افزایش مشارکت در بحث های گروهی مؤثر باشد؛ رشد مهارت های اجتماعی بخشی از فرایند اجتماعی شدن فرد است و هر گونه آموزش در این زمینه باید در خصوص اجتماعی شدن فرد صورت گیرد.

در این الگو مهارت های منشی در ارتباطات اجتماعی شامل مهارت های عاطفی (مقابله با استرس، مدیریت خشم)، مهارت های عقلانی (دوستیابی، ابراز وجود، خودآگاهی و عزت نفس، ارزش سلامت) و مهارت های اخلاقی (احترام به بزرگ ترها، ادب، مسئولیت پذیری) می شوند؛ مهارت های روشی در ارتباطات اجتماعی شامل مهارت اعتماد به نفس با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر خلاق، مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی، مهارت تصمیم گیری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر منطقی، مهارت های حل مسأله و رفع سوءتفاهم با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر علمی، مهارت رقابت سازنده با استفاده از روش استقرایی و مهارت همدلی با استفاده از روش قیاسی می شوند.

یکی از مهم ترین نکات در آموزش مهارت های اجتماعی پرهیز از ارائه ی مطالب دانشی و تئوری محض و پرداختن به موقعیت ها و فعالیت هایی است که دانش آموزان بتوانند خودشان را در آن موقعیت قرار داده و سپس با انجام دادن فعالیت هایی به دنبال هر موقعیت، به یادگیری هر مهارت بپردازند؛ لذا در چارچوب نهایی این الگو به روش سناریونویسی پس از پرداختن به مفهوم هر مهارت، موقعیت ها و فعالیت هایی آورده می شود تا دانش آموزان به طور ملموس و با روشی مهارت محور به هدف مورد نظر هر مهارت نائل شوند؛ سالیوان و شانا (Sullivan & Shanna, 2014) معتقدند که اهمیت مهارت های اجتماعی نقش مهمی در اجتماعی شدن هر چه بهتر دانش آموزان دارد. کمبود مهارت های اجتماعی، در روابط بین فردی و در حوزه های رفتاری عاطفی موجب بروز مشکلات متعددی می شود که با یافته های این پژوهش مبنی بر پرداختن به مهارت محوری و خودداری از ارائه ی مطالب تئوری محض در ارتقای سطح مهارت های اجتماعی دانش آموزان همسو است. شایان ذکر است که برای آموزش مهارت های اجتماعی مندرج در این الگو به روش سناریونویسی مسلماً می بایست از روش های یاددهی یادگیری متناسب با هر مهارت بهره برد و با آگاهی دادن به معلمان نهادینه سازی مهارت های اجتماعی در دانش آموزان در کوتاه مدت و بلندمدت صورت گیرد؛ لواسانی و دیگران (Lavasani & et al, 2011) در پژوهش خود تأثیر یادگیری مشارکتی بر یادگیری مهارت های اجتماعی دانش آموزان ابتدایی را تأیید کردند. در این پژوهش تفاوت های قابل ملاحظه ای بین گروه آزمایش که با روش مشارکتی به یادگیری مهارت های اجتماعی پرداختند و گروه کنترل که با روش سنتی مهارت های اجتماعی را فراگرفتند، مشاهده شد. همچنین یافته های حاصل از این پژوهش می تواند مبنای عمل معلمان مدارس برای آموزش مطلوب مهارت های اجتماعی به دانش آموزان باشد تا اهداف ساحت تعلیم و تربیت اجتماعی در دانش آموزان محقق شود.

در چارچوب نهایی مستخرج از الگوی آموزش مهارت های اجتماعی به روش سناریونویسی، هر مهارت متشکل از چند موقعیت^۱ و فعالیت^۲ می باشد؛ به صورتی که دانش آموزان ابتدا با مفهوم هر مهارت آشنا شده و سپس به منظور تبیین ملموس هر مهارت، موقعیتی ذکر می شود به گونه ای که دانش آموزان بتوانند خود را به جای شخصیت اصلی در موقعیت مذکور قرار دهند؛ سپس به منظور تثبیت، تعمیق و ارزیابی مهارت مورد نظر، فعالیت هایی آورده می شود تا دانش آموزان با انجام هر فعالیت، به یادگیری هر مهارت بپردازند. شکل شماره ۲، چارچوب محتوای مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی را نشان می دهد. با توجه به مفصل بودن الگوی این پژوهش، فقط چارچوب محتوای یک مهارت، آورده شده است.

شکل ۲- چارچوب محتوای مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی

مهارت آینده نگری با استفاده از روش توانایی در به کارگیری تفکر انتقادی

آینده نگری یا دوراندیشی یک توانایی مثبت است. آینده نگری یعنی در پیش گرفتن یک جهت گیری عملی نسبت به اهداف آتی، نوعی دقت و تیزبینی در زمینه انتخاب ها و تصمیم گیری ها. آینده نگری یعنی توانایی برای ارزیابی نتیجه و پیامد کارها و رویدادها، توانایی برنامه ریزی برای رویایی با رویدادهای اجتماعی در آینده و پیش بینی وسیله یا راهی برای پیشگیری از خطر یا زیان احتمالی.

موقعیت:

علی در کلاس ششم دبستان دکت حسابی شیراز درس می خواند و مدتی است که گذراندن اوقات فراغت ذهنش را مشغول کرده است. علی دوست دارد از اوقات فراغت خود درست استفاده کند طوری که علاوه بر گذراندن اوقات، فعالیت های مفیدی انجام دهد. او دوست دارد این مسأله را حل کند. او با چند نفر از هم کلاسی هایش می خواستند برای اوقات فراغت خود برنامه ریزی کنند. مدتی بود که ذهن علی درگیر این قضیه بود. پدر علی همیشه می گوید: قبل از انجام هر کاری فکر کن. برنامه ریزی و فکر کردن به نتایج هر کار به تو خیلی کمک می کند و باعث می شود تصمیم درست و منطقی بگیری و احتمال پشیمانی و شکست در کارهایت کم می شود.

او با هم کلاسی های خود در مورد گذراندن اوقات فراغت صحبت کرد و نظرات آن ها را یادداشت کرد.

هر کدام از دوستانش موارد زیر را بیان کردند. علی از آن ها خواست که نتیجه و پیامد نظرات خود را پیش بینی کنند و بگویند نتایج مثبت و منفی این کارها چیست؟

نظرات دوستان علی در مورد گذراندن اوقات فراغت:

حسن: به زمین چمن برویم و فوتبال بازی کنیم. بعد با بچه های کلاس نهم به پارک برویم.

مehیار: به کافی نت برویم و بازی های رایانه ای انجام دهیم.

رضا: در کلاس های فوق برنامه مدرسه شرکت کنیم. کلاس های درسی، هنری، ورزشی و ...

امیرسام: در کلاس های مسجد محله شرکت کنیم. در آن جا علاوه بر فعالیت های درسی و هنری، فعالیت های مذهبی هم انجام می شود.

فعالیت:

دانش آموزان عزیز موقعیت بالا را بخوانید و به سوالات پاسخ دهید.

علی با چه مسأله ای رو به رو شد؟

علی برای رفع مشکل خود شروع به جمع آوری چه اطلاعاتی کرد؟

حالا شما به علی کمک کنید تا راه حل های دوستان خود را ارزیابی کند. همچنین معایب و محاسن هر راه حل را بنویسید.

به زمین چمن برویم و فوتبال بازی کنیم. بعد با بچه های کلاس نهم به پارک برویم.

معایب:

محاسن:

به کافی نت برویم و بازی های رایانه ای انجام دهیم.

معایب:

محاسن:

در کلاس های فوق برنامه مدرسه شرکت کنیم. کلاس های درسی، هنری، ورزشی و ...

معایب:

محاسن:

در کلاس های مسجد محله شرکت کنیم. در آن جا علاوه بر فعالیت های درسی و هنری، فعالیت های مذهبی هم انجام می شود.

معایب:

محاسن:

علی پس از بررسی معایب و محاسن هر راه حل با معلم و والدین خود نیز مشورت کرد و بهترین راه حل را انتخاب کرد.

به نظر شما علی کدام راه حل را انتخاب می کند؟

پیشنهادهای کاربردی و محدودیت های پژوهش

بر اساس چارچوب ارائه شده در این الگو، می بایست از ارائه ی مطالب دانشی و تئوری محض در کتاب درسی پرهیز شود و به موقعیت ها و فعالیت هایی پرداخته شود که دانش آموزان بتوانند خودشان را در آن موقعیت قرار دهند و به طور ملموس به یادگیری مهارت های اجتماعی بپردازند؛ همچنین به منظور تسهیل در فرایند یاددهی یادگیری آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان، مهارت های اجتماعی به دو دسته ی مهارت های منشی و مهارت های روشی تقسیم بندی شوند؛ به منظور ایجاد نظم منطقی و سازماندهی در آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان، می بایست زیرمجموعه های هر دسته از مهارت های کلی، در یک شبکه ی مفهومی مشخص شوند تا فرایند آموزش مهارت های اجتماعی، تسهیل گردد. در نهایت استفاده از شیوه ی طراحی سناریو که با زندگی واقعی دانش آموزان مرتبط باشد، می تواند به عنوان روشی مؤثر و جذاب به کار برده شود.

یکی از مهم ترین محدودیت های پژوهش، پرداختن بیش از حد منابع و مطالعات به مطالب دانشی و شناختی و عدم توجه کافی به مهارت محوری در تحقق اهداف ساحت اجتماعی تعلیم و تربیت بود؛ همچنین هیچ الگوی نسبتاً جامع و معتبری که برای آموزش مهارت های اجتماعی دانش آموزان با روش سناریونویسی ارائه شده باشد و بتواند مبنایی برای انجام پژوهش حاضر باشد، یافت نشد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در جمع آوری اطلاعات زمینه محرمانگی و شخص بودن یافته ها رعایت گردید و دیدگاه های هر یک از مشارکت کنندگان فقط برای استفاده در این پژوهش بهره گرفته شده و مشارکت در این پژوهش موجب هیچ گونه بار مالی برای آنان نبوده است و با موازین دینی و فرهنگی مشارکت کنندگان و جامعه هیچ گونه مغایرتی ندارد.

حامی مالی

این پژوهش جهت اخذ مدرک تحصیلی دکتری تحت نظارت دانشگاه شیراز انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

جعفر جهانی، محمدصادق بشارت نیا (نویسنده مسئول)، رحمت اله مرزوقی، مریم شفیعی سروستانی، معصومه محترم

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- Abbasi, Mohammad; Maleki, Mahboubeh; Romani, Saeed and Alipour, Kobra (2021). The effect of group social skills training on classroom silent behavior, fear of negative evaluation and shyness in female students. *Journal of Education Strategies in Medical Sciences*, 13 (4), 315-306. [in Persian]
- Arnesen, A., Smolkowski, K., Ogden, T., & Melby-Lervåg, M. (2018). Validation of the elementary social behaviour assessment: teacher ratings of students' social skills adapted to Norwegian, grades 1–6. *Emotional and Behavioural difficulties*, 23(1), 39-54.
- Arnesen, A., Braeken, J., Ogden, T., and Melby-Lervåg, M. (2017). Assessing children's social functioning and reading proficiency: A systematic review and psychometric evaluation of assessment instruments used in Norwegian elementary schools. Manuscript submitted for publication.
- Beh Pajoo, Ahmad; Soleimani, Mansour; Afrooz, Gholam Ali and Gholam Ali Lavasani, Massoud (2011). The effect of social skills training on social adjustment and academic performance of late learners. *Journal of Educational Innovation*, 9 (33), 186-163. [in Persian]
- Cheung, P. P. P., Siu, A. M. H., & Brown, T. (2017). Measuring social skills of children and adolescents in a Chinese population: Preliminary evidence on the reliability and validity of the translated Chinese version of the social skills improvement System-Rating Scales (SSIS-RS-C). *Research in Developmental Disabilities*, 187-197, Vol. 60.
- Dinh, H. (2019). Towards a Knowledge-rich Curriculum. *Journal of Curriculum Studies Research*, 1(1), 54-70. Retrieved from <https://curriculumstudies.org/index.php/CS/article/view/6>.
- Gresham, Frank M. (2016). Social skills assessment and intervention for children and youth. *Cambridge Journal of Education* 46.3 (2016): 319-332.
- Hartati, S., Safitri, D., Nuraini, S., Rihatno, T., Marini, A., & Wahyudi, A. (2020). Model of social skills for six years old students grade one at elementary schools. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 1129-1135.
- Javid Jahromi, Nessa; Mardukhi, Mohammad Saeed and Kordmirza, Ezatullah (2020). The effectiveness of social skills training on the creativity of elementary boys in Shiraz. *Journal of Recent Advances in Behavioral Sciences*, 4 (33), 40-24. [in Persian]
- Kabiri, Leila; Shokri, Omid and Pourshahryar, Hossein (2020). The effect of teaching social cognitive skills on positive relationships with others and students' adjustment. *New Journal of Cognitive Sciences*, 21 (3), 119-105. [in Persian]
- Kotluk, N., & Kocakaya, S. (2018). Culturally Relevant/Responsive Education: What do teachers think in Turkey. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 5(2), 98-117.
- Küçükkaragöz, H., & Erdoğan, F. (2017). The analyzing of elementary school students' social skills and their social emotional learning levels according to some variables. *Journal of human sciences*, 14(1), 39-48.
- Lavasani, M. G., Afzali, L., Borhanzadeh, S., Afzali, F., & Davoodi, M. (2011). The effect of cooperative learning on the social skills of first grade elementary school girls. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1802-1805.
- Liu, Junsheng, et al. (2017). Relations of shyness–sensitivity and unsociability with adjustment in middle childhood and early adolescence in suburban Chinese children. *Int. J. Behav. Dev.* 41.6 (2017): 681-687.
- Maleki, Hasan and Mazboohi, Saeed (2020). Social education curriculum in elementary school. Tehran: Avaye Noor Publishing. [in Persian]

- Marini, A., MS, Z, Maksum, A., Satibi, O., Yarmi, G., & Wahyudi, A. (2019). Model of character building for elementary school students. *International Journal of Control and Automation*, 01- 10, Vol. 12 No. 4.
- Mohammadi Garkani, Azar; Dortaj, Fariborz and Kiamanesh, Alireza (2020). The effectiveness of emotional social skills training on the components of academic performance of female students. *Scientific Journal of Education and Evaluation*, 12 (45), 150-133. [in Persian]
- Murniwati, M., Disman, D., & Agustin, M. Design and Validation of Instruments to Assess Collaboration Skills in Elementary Schools Students. *The 2nd International Conference On Child-Friendly Education (ICCE) 2018*.
- Preece, S., & Mellor, D. (2009). Learning patterns in social skills training programs: An exploratory study. *Child and adolescent social work journal*, 26(2), 87-101.
- Rabieh Tabar, M. and Babazadeh, H. (2016) The Relationship between Communication Skills and Self-Concept with School Adaptation in High School Students. *Second National Conference on Psychology and Related Sciences*. Islamic Azad University of Torbat-e-Jam.
- Rahmati, Ruhollah; Mahmoudnejad, Donya; Asadi, Reza and Shafiei, Saber (2021). Investigating the effect of social skills training on educational adjustment of elementary students. *Journal of New Advances in Psychology, Educational Sciences and Education*, 3 (31), 154-138. [in Persian]
- Samadi, Iftikhar Sadat (2012). A study of communication skills training on the happiness of female high school students. *Master Thesis in Educational Psychology, Islamic Azad University, Sari Branch*. [in Persian]
- Shapiro, Lawrence (2015). *One hundred and one ways to teach social skills to children*. Translated by Fatemeh Negahban. Shiraz: Bazetab Farhang Publications.
- Sullivan, Amanda L., and Shanna S. Sadeh. (2014). Is there evidence to support the use of social skills interventions for students with emotional disabilities?. *Journal of Applied School Psychology* 30.2 (2014): 107-131.
- Sutherland, K. S., Conroy, M. A., McLeod, B. D., Kunemund, R., & McKnight, K. (2019). Common practice elements for improving social, emotional, and behavioral outcomes of young elementary school students. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 27(2), 76-85.
- Vernon, Ann (2008). *Teaching life skills: emotional, social, cognitive and self development*. Translated by Mehrdad Firoozbakht. Tehran: Danjeh Publishing.